

(d)

ENTREDÓS¹

TRANSGREDINT EL PERIODISME AMB ANA MARÍA MOIX

MONTSE BARDERI

Seminari Filosofia i Gènere

Ana María Moix i Montse Barderi van decidir transgredir el periodisme una assolada tarda de finals de juliol. No és una entrevista ni la novel·lació d'un fet. És una conversa molt entretinguda que permet jugar a barrejar veus que pertanyen a àmbits titllats sovint d'irreconciliables. En aquesta transgressió volen fer grinyolar estils que se suposa que no poden conviure sense vulnerar el pacte de veracitat amb la lectora.

La llista de transgressions és llarga: a causa del grau de coneixement que es té dels diferents caps d'aquest *tête à tête*, s'ha creat un diàleg asimètric i segurament insòlit. Qui dubta que el diàleg seria més equilibrat si l'encontre es produís entre Ana María Moix i Ana María Matute? Qui sap si s'inaugura aquí un futur espai de converses amb possibilitats desiguals i engrescadores: el xoc de veus, una d'elles sempre inesperada i anònima, com ara Ester Martínez conversa amb Isabel Allende.

La llista de xerrics continua: el diàleg es considera un gènere fictici fora de l'entrevista però en aquest cas és del tot fidedigne. El narrador omniscient, típic del relat, apareix en un context no inventat. El joc, a banda de parlar i passar una bona estona, consisteix en partir de la veracitat més estricta per crear un context el més inversemblant possible.

* * *

Montse Barderi va arribar molta estona abans de l'hora prevista. Com que no li agradava mostrar aquella mena d'impaciència vers la trobada va començar a caminar amunt i avall del centre de Barcelona. Mentre esperava que l'estona passés de pressa i poder trucar aquell timbre en el moment oportú sense demostrar precipitació, Ana María Moix escrivia a l'ordinador esperant que les sis de la tarda arribessin molt a poc a poc per enllestir més feina.

---

¹ Tira estreta de punta, brodat, tul, punt reixat, etc, que hom posa com a adornament entre dues peces de roba (*Diccionari de la llengua catalana*, Enciclopèdia Catalana)

Ana María Moix anomenava aquella noia "Bardieri" segurament perquè, com a bona cinèfila, li resultava fonèticament semblant a l'assassí de Mozart en la pel·lícula de Milos Forman. Es va enfrontar a la trobada amb l'ànim encuriolit i amb la millor predisposició possible. Aquí estaria bé que un paràgraf de narrador omniscient creat per la Moix substituís aquest i l'anterior.

M.B. Les dues vam estudiar filosofia. Què recordes de la teva etapa universitària?

A.M.M. Recordo especialment el professor Lledó, un professor intel·ligentíssim, d'una cultura vastíssima. Contrastava amb els professors arcaics que t'explicaven els tipus d'àngels existents a les classes de metafísica. Hi havia tres classes d'àngels: amb ales blanques, blaves i roses i cadascun d'ells podien volar a una determinada alçada. I tu? Quins professors recordes?

M.B. Jo també vaig tenir professors de la vella escola, en el sentit més negatiu del terme. A canvi, vaig tenir la Rosa Rius i la Fina Birulés, que coneixes bé, i d'altres que m'agradaven molt com el Bermudo de "Política".

A.M.M. Per què vas estudiar filosofia?

M.B. Perquè va arribar un moment que vaig adonar-me'n que preferia fer el que m'agradava. I tu?

A.M.M. A casa meua hi havia molts llibres de filosofia. Però més aviat em feien por algunes preguntes com què t'espera després de la mort. Em va agradar filosofia de la història durant el batxillerat i també escrivia. Però no et pots imaginar com era la universitat abans ni els personatges que hi havia. Recordo un professor aragonès que dormia durant tota l'exposició oral de l'examen i la nota la posava estrictament basant-se en la pregunta "¿usted de dónde es?" i en funció de la proximitat amb Saragossa la nota pujava o baixava. Era d'una exactitud geogràfica perfecta. Com que la meua mare era de Nonaspe l'aprovat ja el tenia.

M.B. Passant de l'educació exemplar al congrés de filòsofes del passat octubre, hi ha una idea teua, que et volem agrair: la que cal recuperar la figura de la dona intel·lectual perduda durant la Segona República. Pots desenvolupar una mica més aquesta afortunada expressió de la que tant ens hem servit?

A.M.M. No em refereixo a la intel·lectual com a guia, una idea força superada, sinó com a persona que pensa, que té una idea del món i de la vida. Del que passa, del que se sap, del que cal saber, del que li passa a la gent... durant la

Segona República hi havia dones que tenien una veu, actualment passa menys, fins i tot en el cas dels homes.

També hi ha el problema dels sabers compartimentats. Quan una escriu ja no sap què passa en el camp de la biologia i és veritablement interessant. I qui diu la biologia pot dir la física o la sociologia. No hi ha un pensament que reculli aquests àmbits. No m'estic referint a un pensament que ho englobi tot sinó que pugui pensar més enllà de l'àmbit que representa.

M.B. Què et semblaria la creació d'una plataforma que integri pensadores i especialistes de diferents àmbits? Ho recolzaries?

A.M.M. I tant. Per mi aquest va ser un dels punts de major interès del congrés. Que integrés dones de diferents disciplines per pensar conjuntament el món. Una escriptora que només pensi en termes de llibres no crec que resulti gaire interessant, i una gran matemàtica, per molt bona que sigui, si només em sap parlar de matemàtiques tampoc m'interessarà.

M.B. Sí, estaria bé dones intel·lectuals de tots els àmbits pensant conjuntament el món. Tot i que el congrés va aconseguir una notable difusió pel seu caràcter innovador, em preocupa com aconseguir que les dones deixem de ser un tema d'actualitat per intervenir realment en la societat de la qual formem part.

Crec que estar molt informats no és comprendre millor el món. Hi ha un descrèdit i un cert esgotament de tenir sempre els mateixos interlocutors que ens interpreten el món amb una intencionalitat determinada. Sense comprendre tampoc podem acollir el món on vivim, i aquest és un pas imprescindible per poder-lo canviar. És impossible canviar el que no es coneix ni comprèn.

Després d'aquest ràpid repàs de la filosofia i al congrés, sense entrar en qüestions que s'allargarien molt, permet-me un tòpic per mi imprescindible: quin llibre em recomanaries de llegir?

A.M.M. Si n'he d'escollir un triaria À la recherche du temps perdu. És una novel·la molt complerta, hi ha narració, història d'amor, psicologia de personatges i el pas del temps. No entenem què passa quan passa sinó quan ho recordem. Els records són la llum que ens permet conèixer la realitat. Quan tot lliga.

M.B. Diries que recordar és dotar de sentit la vivència en estat brut? Que en recordar ordenes la realitat?

A.M.M. Sí, quan veus què ha passat d'una manera total i de veritat amb el sentit que tenia.

M.B. Això no creus que crea una doble realitat humana? ¿La vivència en sí que és on realment ens juguem la vida i la retrospecció que és l'espai on ens podem permetre dotar de valor, potser de vegades de forma interessada perquè el resultat de les nostres accions ja s'han portat a terme?

A.M.M. Jo afegiria que tot el que va passar en aquell moment de vivència es va revelant a poc a poc. Quan ho vius, ho vius en directe i des d'un únic punt. Només el temps va afegint tot el que va envoltar aquell moment, aporta valor i sentit. No són dos àmbits sinó que el record completa la vivència.

M.B. Per què serà que de joves no ens interessa gaire tot això de la memòria, el temps, el pas del temps, el record i, en canvi, a mesura que ens fem grans aquests temes van agafant més importància?

A.M.M. El temps potser no saps què significa de veritat fins a una certa edat. De fet és una vivència terrible que has de tenir. Em recordo a mi mateixa pujant una escala a casa la meva tieta. Tenia dotze anys i pensava "un dia molt llunyà en tindrè tretze, molt més tard catorze i així fins a l'infinit".

M.B. Jo em recordo mirant-me al mirall i preguntant-me "quina cara tindrè d'aquí molts anys quan sigui adulta" i, vés per on, ara ja em puc mirar al mirall i contestar a la pregunta però la nena que era ja no hi és per ensenyar-li. Potser ara m'agradaria preguntar-me quina cara i expressió feia quan era petita. Hi ha una part estreta de la versió final de Mémoires d'Hadrien, massa yourcenariana per atribuir-se a l'emperador, on Adrià es pregunta quin vell vol arribar a ser, com en un acte conscient de dirigir la seva vida en funció de la creació final que esdevindrà. És molt emocionant aquesta vivència d'estar-se creant en directe. De produir-te a tu des de l'ara, com en un estat d'anticipació.

De la mateixa manera que el valor del temps t'arriba quan tens una certa edat. Crec que passa el mateix amb la gramàtica. Que te la fan estudiar quan encara no t'has barallat mai amb un text. Quan mai has necessitat una bona puntuació o saber fer un bon incís en una llarga frase subordinada.

A.M.M. I tant, hi ha un munt de sabers prematurs que t'arriben quan encara no saps ubicar. Fins i tot diria que també passa amb la literatura. Pots acabar avorrint-la per estudiar-la massa; dissecant-la. M'agrada gaudir quan agafo un llibre, si el llegeixo pensant que n'he de fer la crítica ja el tancaria. Això que diem és ben poc academicista i potser no és bo, però també penso que si un text no funciona ja ho notes llegint-te'l sense necessitat de fer-ne l'autòpsia. Quan un text et posa una barrera per entrar-hi és que hi ha problemes d'estil.

M.B. Ja que em parles de llegir, aprofito per parlar-te d'escriure. Quan i per què vas començar a escriure?

A.M.M. Vaig començar a escriure de molt jove, és força ordinari i no li trobo cap mèrit al fet que, com molts adolescents, escrivís per expressar les emocions. La pregunta potser seria per què vaig continuar escrivint. Crec que és perquè escriure m'agrada més que les altres coses, és com una manera d'aturar el temps.

M.B. Hannah Arendt a La vida de l'esperit explica com la història del pensament té una certa relació amb la mort. Com pensar, o en aquest cas escriure, fa desaparèixer les nocions del temps i l'espai. Com ara el nunc stands que durant l'escolàstica equival a una mena d'eternitat.

A.M.M. Sí, hi ha un estar fora de tot i en certa manera és com una mort.

M.B. Creus que hi ha una dicotomia entre la literatura i la vida? O més aviat diries que la literatura t'intensifica la vida?

A.M.M. No, no crec que hi hagi una dicotomia. Diria que la literatura és una manera de ser. Que et fa ser d'una determinada manera, que et situa al marge. Però no a un marge per després poder escriure. Personalment no puc escriure sobre alguna cosa que m'ha passat de veritat. El material sobre el que escrivim és el que hem viscut, el que hem somiat, el que hem vist en una pel·lícula, el que ens han explicat, el que hem sentit i hem pressentit. La pròpia vivència apareix en el meu cas de manera indirecta, però no dient-me: això podria ser un conte bonic. Aleshores no em surt. Sempre he de partir d'alguna cosa que no conegui. De fet, quan escrius ja ets una altra.

M.B. És estrany això d'escriure.

A.M.M. Sí, allò normal seria no escriure.

M.B. Potser està relacionat amb un cert egocentrisme. Com un intent de dotar de permanència allò propi. Allò que sóc capaç de pensar, explicar i sentir mereixen una materialitat que em traspassi i perduri. Creus que el món de la literatura està ple de persones egocèntriques?

A.M.M. Sí, està ple d'egocèntrics i de "divos". I la majoria d'editorials estan dirigides per comptables. Molts escriptors pensen en la literatura en termes de vendes. Poca gent està interessada en escriure bé, en la literatura en si, més aviat

l'interès està en editar, en els llançaments. Abans era impensable anar a veure la Matute i el Barral i parlar-los de llançaments. Recordo una història de Carles Barral, on explica com a finals dels seixanta anaves a Boccaccio a prendre unes copes i parlar de literatura; et podies trobar cap a les sis del matí parlant de Catul amb un personatge que duia un jersei de llana i fumava en pipa. De sobte, aquest personatge va canviar, ara anava amb vestit i corbata i una calculadora a la mà: és l'arribada del gestor de la cultura. Cap a finals dels setanta arriba el mercat i el diner al món de la cultura. S'hauria de trobar un equilibri entre que els artistes es morin de gana a que només comptin els diners. Les noves generacions venen viciades d'aquest estil de fer cultura motivada pel mercat. Escriuen pensant en el Nobel o en ser un nou García Márquez. Confonen la qualitat amb la quantitat. Un llibre, se'n faci una edició de cent mil exemplars o de deu, té exactament la mateixa qualitat.

La terminologia de mercat s'està aplicant a tot. No es parla d'obres sinó de productes; no es diu estudiants universitaris sinó clients. La literatura de mercat ha existit sempre, però és la literatura minoritària la que ha fet història, la que s'ha revisat, la que perdura. Proust no era l'autor de més èxit quan va publicar *À la recherche*, el gran best-seller de l'època era algú que no puc recordar. Al costat dels grans venedors de llibres hi ha la literatura minoritària que va fent. Quan, cito de memòria, el 1853 Baudelaire escriu *Les flors del mal* hi havia com a màxim deu poetes a tota Europa que l'estaven esperant. No hi havia difusió, ni màrqueting, ni televisió però Déu n'hi do la ressonància que ha tingut. Ara, ni deu ni mil són res i si hi ha un Baudelaire amagat no el sabríem veure, no hi ha espai ni als diaris ni a les llibreries. Estem sobresaturats.

Quant a l'invasió de la cultura dels diners també opino que la meua generació va fallar en no dir-ho més i no escriure-ho més. Els meus nebots un dia van arribar a casa horroritzats perquè els mestres els havien dit que si no treien bones notes acabarien a l'atur. Si els diners són l'únic que compta, no és d'estranyar que no es tingui temps per a res més.

Jo no t'aconsellaria estar pendent de les novetats literàries. És un camí més segur llegir bé Proust, Stendhal, Flaubert, Tolstoi. Aquí hi trobaràs una qualitat garantida. Si alguna cosa és bona ja ho sabràs, o no, però com a mínim així no erraràs en les teves lectures.

M.B. Creus en el que diuen alguns lletraferits que no es pot viure sense haver llegit tal autor o autora o és més aviat que no es pot viure sense la literatura en general però sí sense cap obra en particular?

A.M.M. Sense la literatura en general. Personalment podria viure sense escriure però no podria viure sense llegir. La literatura m'ha donat molt. La lectura ha de ser un plaer però no una obligació. Les persones no són millors perquè llegeixin ni han de tenir l'obligació de fer-ho, però m'agradaria saber com es pot educar la gent en el gust de la lectura. En el meu cas un professor em va fer agafar el gust per la lectura i els meus germans també llegien. M'agradaria saber

com fer que l'ensenyament despertés el gust per la lectura. Com vas començar a llegir?

M.B. Per una absència. Quan tenia nou anys trobava a faltar molt la meva germana, vint anys més gran que jo, que acabava de marxar a Veneçuela. Va deixar moltes caixes de llibres a casa dels meus pares. Aquelles caixes em van permetre agafar aquest gust del que em parles. Recordo haver llegit autors com Delibes, Rodoreda i Roig amb la mateixa actitud aproximativa que Lobsang Rampa.

A.M.M. A mi el primer llibre que em va enganxar van ser els contes d'Ana María Matute. Bécquer m'agradava molt, també recordo Azorín, notava que allò estava molt ben escrit, que era una escriptura molt neta.

M.B. Hi ha tants noms en la història de la literatura, però em sento lluny d'un esperit il·lustrat que pretén ser exhaustiu. M'agrada la paròdia que fa Sartre a La Nàusea d'una rata de biblioteca que pretén llegir-ho tot de la A a la Z, però hi ha tant per llegir que no pot arribar a conèixer mai cap gran nom de la literatura que estigui alguna lletra més enllà dels primers llocs de l'abecedari. Em feia molta gràcia aquesta paradoxa de voler saber tant de tot, des d'un principi perfecte, per acabar sent una completa ignorant just una miqueta més enllà. Crec que ets una persona amb un gran sentit de l'humor, trobo un humor molt fi en els teus escrits. Crec que la ironia té un lloc especial en la forma que tens de veure les coses.

A.M.M. Sí, el sentit de l'humor, la ironia, ho relativitza tot molt. Et fa agafar distància, t'evita caure en les veritats absolutes. Quant a tu, t'agrada escriure a més de fer el doctorat?

M.B. Sí, i les dues coses les faig per una motivació semblant: per interès i si ho puc viure amb un cert entusiasme. El fet d'obtenir els meus ingressos al marge té el desavantatge de poder-hi dedicar menys temps del que voldria, però també manté de forma molt clara l'espai de l'esperit amateur. D'alguna manera et fa sentir lliure i sents una inclinació sincera per allò que fas. No vull dir-te que aquesta seria l'opció que triaria, sinó que intento mirar amb potencialitat i alegria la situació des d'on, de fet, parteixo.

Dins del camp de les motivacions també n'hi ha d'ocultes. Hi ha un conte teu, "Las letras de la pasión", on el personatge analitza la passió per desfer-se'n, però cau en una crisi passional al final del conte. Creus que per molt que racionalitzis les emocions sempre et sobrepassen?

A.M.M. M'agrada molt aquest argument de l'afany de control que es precipita al fracàs. Sempre hi ha alguna cosa que se t'escapa. M'agraden els àmbits dels matisos, m'agrada treballar amb el material que trontolla.

M.B. Però els matisos et poden instal·lar en un dubte sistemàtic. No és gaire pràctic per viure, no trobes?

A.M.M. No és pràctic però hem triat una altra cosa. Per això no som polítiques ni directores d'empresa.

En aquest moment Montse Barderi lamenta que no sigui possible transcriure les mirades d'Ana María Moix, una mirada molt expressiva. Uns ulls que saben riure, assentir, que animen a parlar, una mirada que subscriu i matisa, que intercala el dubte o l'aclariment. Uns ulls que acullen les paraules i que participen activament en la conversa, pràcticament la dirigeixen com el moviment mut de la batuta del director d'orquestra. T'animen a insistir en una idea, o et fan parar i t'avisen que una qüestió està esgotada, o et conviden a riure. Són aquests mateixos ulls als qui més endavant voldrà recriminar que siguin tan acollidors i estimulin tant a parlar, quan escolti les cintes gravades i sense la mirada d'ella s'adoni que ha parlat molt més del que voldria. En aquest cas concret sent que mencionar el criteri d'utilitat era pràcticament com caure en el món del diner que tant havien criticat feia poca estona. Amb el desig de rehabilitar-se i pendent de la seva mirada li va explicar que l'argument que a ella li agradava era el del viatge interior iniciàtic. Els ritus de pas. Les persones que passen per vivències que les canvien, les enriqueixen i els obren els ulls a altres realitats. Quan li va dir que era un gran argument essencial es va sentir alleugerida i amb ànims renovats per seguir parlant de la passió i el desig.

M.B. Dins de l'amor, m'agradaria saber com veus la passió i el desig. Què opines d'enganyar el desig dosificant-lo, de situar-lo dins d'estratègies d'absències i arbitrarietats per fer-lo durar més.

A.M.M. No hi crec en això. No crec en enganyar el desig i opino que la passió s'ha de viure. Si dura, millor, i si s'acaba, mala sort. La passió pot ser una primera etapa que possibiliti l'entesa i una amistat profunda. L'amistat per mi és una altra forma de passió. La passió té moltes cares. En la passió hi ha desig i el desig pot ser de moltes coses. D'alguna cosa que t'omple, i allò que et pot omplir pot ser una música o una conversa.

M.B. Per moltes de les coses que m'expliques penso que ets una persona molt vitalista. Que el que fas i el que sents o et sacseja i et commou o no paga la pena viure's.

A.M.M. Sempre estic disposada a sortir de mi mateixa, no m'interesso massa, el meu melic ja me'l sé. Crec que una malaltia que patim és el narcisisme, vivim massa pendents de les pròpies necessitats.

M.B. Potser aquest narcisisme el provoca viure en una societat anònima, on la indiferència dels uns als altres és manifesta excepte dins del nucli fort de la família i la parella. Si poguéssim crear xarxes de vincles afectius sòlids amb les persones que ens relacionem i ens agraden, al marge d'etiquetes, podríem estimar de manera més autèntica sense estar pendents de la conservació i la necessitat de seguretat. La solitud podria ser triada i no real, com la solitud i fragilitat que sentim en viure el desvinculament que hi ha entre tu i els altres.

A.M.M. Aquesta idea que expresses és la del búnquer. A la meua generació ens horroritzava la idea del búnquer. Trobo que hi hauria d'haver una educació afectiva que realment servís per a la vida. No hi ha assignatures com: Un malalt a casa, Com se separa la gent, La iaia ve a viure amb nosaltres.

M.B. Crec que el que em dius està relacionat amb una certa pedagogia dels valors i de l'afecte. Per a mi tot això té una connotació ètica important. Crec que l'ètica és necessària i l'entenc com una aristocràcia de l'ànima al marge de l'estatus social o del classisme intel·lectual. Té a veure amb posar interès en ser justes i, fins i tot, generoses. D'intentar acollir i ser acollida responsablement per l'altra. En aquests temps de confusió em sembla especialment necessària. Això no garanteix que amb tota la bona fe del món ens puguem enfonsar plegades, però em sembla un començament imprescindible. Per a mi la confiança amb l'altra passa per un cert sentit de l'ètica. Em refereixo a l'ètica entesa com a forma de ser, de voler estar al món, no a la moral de normes i usos socials.

A.M.M. Jo també crec en l'ètica. En els valors, en la voluntat de ser justes i honestes. Crec que la bondat és necessària. Crec que sóc una mica kantiana i que l'ètica ha de sortir de cadascú. Crec també que la llibertat està condicionada pels drets de l'altra.

Properes en aquest sentiment que la bona fe, encara que no ho fa disculpar tot, ajuda a comprendre moltes coses, van sortir a passejar el Pato, un gos que, tal com va explicar la seva mestressa, té les mateixes virtuts que el gos de Lord Byron com ara ser intel·ligent sense ser pretensions. Un gos llest i literari que a la possible pregunta de per què tens nom d'ànec sent un gos, bé podria respondre des de la balconada: "Què vol dir Montagú? No vol dir mà, ni peu, ni braç, ni rostre, res. Què hi ha en un nom? La rosa, si tingués un altre nom, també faria olor".